

ÇAĞDAŞ ANLAYIŞLA HAZIRLANMIŞ BİR SERGİ

17. İstanbul Bienali (17 Eylül-20 Kasım 2022) kapsamında, Kütüphane'nin Osmanlıdan günümüze arşiv ve koleksiyonlarından seçilmiş belgelerin de yer aldığı, İstanbul'un dört ayrı noktasındaki sergilerin tanıtım yazılarını okurken, otuz küsur yıllık bir Kütüphane gönüllüsü olarak, 'dayağa karşı kampanya' hazırlıklarından itibaren içinde bizzat yer aldığım etkinlikleri anıp da duygulanmamam mümkün müydü? Uzun bir geçmişi olan kadın hareketleri, milyonlarca kadının düşüncelerinin şekillendirilmesine vesile olmuş bir bilgi birikimi ve kadınların yaratıcı deneyimleriyle zenginleşmiş hatırı sayılır bir miras bırakmıştı geriye. Şirin Tekeli'nin 14 Nisan 1990'da Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nın açılış konuşmasında vurguladığı gibi, kadın hareketleri Kütüphane'yi beslerken yenilikçi arşiv çalışmalarıyla güçlenen Kütüphane de onlara başka kaynaklarda bulunamayacak bilgi sağlıyordu.

Ama ne yazık ki sağlık sorunlarım nedeniyle, Kütüphane'ye gönül vermiş Ecem Polat'ın eşliğinde, aklım diğer dört sergi mekânında kalarak, yalnızca Müze Gazhane'deki sergiyi ziyaret edebildim. Çağla Özbek ve Merve Elveren'in 'Hem Zemin/Hem Zaman' başlıklı araştırma projesinde, Kütüphane arşiv ve koleksiyonlarından seçilmiş, bu dünyadan gelip geçmiş kadınların dünya görüşleri, dünya duyuları, duygu ve düşüncelerini dışa vuran ve estetik yetkinliğiyle de dikkat çeken, yan yana getirilmiş fotoğrafları izlerken anlık bir refleks olsa gerek, "konuşan fotoğraflar" diye geçirdim içimden. Toplumsal bilincin ön planda tutulduğu geçmiş döneme ait bakış açısıyla fotoğrafların, aynı zamanda da belli tarihsel dönemlerde toplumsal bilinçte yer alan kalıcı ya da geçici, evrimsel ya da devrimsel değişimleri yansıttığını da düşündüm gururla. Güvendiğim kaynaklarda kadın mücadelelerinin, mekân ve hareketle birlikte maddenin temel varoluş biçimlerinden biri olan zaman içinde sürdürüldüğü belirtiliyordu.

Ancak köprülerin altından çok sular akmıştı. Yaklaşık kırk yıl önce, Fizikteki Heisenberg Belirsizlik İlkesi'nin genele teşmil edilerek belirsizliğin bir "bilimsel" ilke haline getirilmeye çalışıldığı bir süreçte, *bütüne* değil, *parçaya* ayrıcalık tanıyan postmodern söylem kültür-sanat alanında da ilgi görüyor; *gerçeğin* yansıması olarak algılandığı *gerçekçi* estetik anlayışı sorgulanırken yenilikçi akımlar çıkıyordu ortaya. Bilinemezliklerle dolu belirsizlik

atmosferinde iyiyi kötüden ayırt etmek güçleşiyor; aslında iyi ile kötünün bir arada bulunuşu meşru görülüyordu. Ama bir yandan da giderek yaygınlaşan postmodern söyleme mesafeli yaklaşan, dahası onun dışında bağımsızlığını koruyarak yeni arayışlara yönelmiş akımlar da artıyordu.

Pandemi döneminin getirdiği kısıtlamalara karşın izleyicisiyle buluşan ‘Hem Zemin Hem Zaman’a gelince; belli ki uzun soluklu bir araştırma ve çalışma disipliniyle, farklı bir sergileme anlayışı ve estetiği sunma çabası sonucu ortaya çıkmış. Görünen o ki e-posta başta olmak üzere çağdaş toplumdaki olanaklar projeye destek sağlamış. Günümüzde bireyin yeniyi oluşturma çabası, sanat ve teknolojiyi birleştiriyor; artık buna yapay zekâyı da eklemek gerekiyor. Demem o ki; arşivlerin, koleksiyonların araştırmacılar için salt rasyonel anlamda önemi vardır. Ancak Kütüphane vizyonu, misyonu herkeşe açık bir kurumdur. Dolayısıyla mektubundan efemerasına çok çeşitli materyal, genel için durağan haliyle uyarıcı olabilir miydi? Nitekim Kütüphane’de kuruluşundan itibaren halka açık etkinlikler hiç eksik olmamıştır. İşte durgun olan düşüncenin hareketlenmesini sağlayacak özgün yaklaşımı buluyoruz kanımca ‘Hem Zemin Hem Zaman’da .

Şöyle ki; Roland Barthes’a göre eleştiri; inançların, ideolojilerin kesinlediği anlamları sarsar, olaylara yeni bir bakış açısına dönüşür. Anlam verme/anlamlandırma ise, bilindiği gibi toplumsaldır; dolayısıyla tarafsız ve değer yargısız olması beklenemez. Bu projede de izleyiciye anlam dikte ettirmekten kaçınılıyor; *zaman* ve *mekanın bütünlüğü* kaldırılarak, sergilenen fotoğrafların oluşturduğu “anlam” bütünlüğüne yer veriliyor. Anlam izleyiciye bırakılıyor. Kadın merkezli arşivleme pratiklerine “çok parçalı” bir bakış açısının getirilmesi izleyiciyi aktivite etme açısından ona verilen değeri gösterir. Benim “konuşan fotoğraflar” da, bu bağlamda yan yana getirilen belgelerin sunduğu esnek, yoruma açık ve “anlılık” bir anlatıyı mümkün kılma deneyimini ifade ediyor, olmalı.

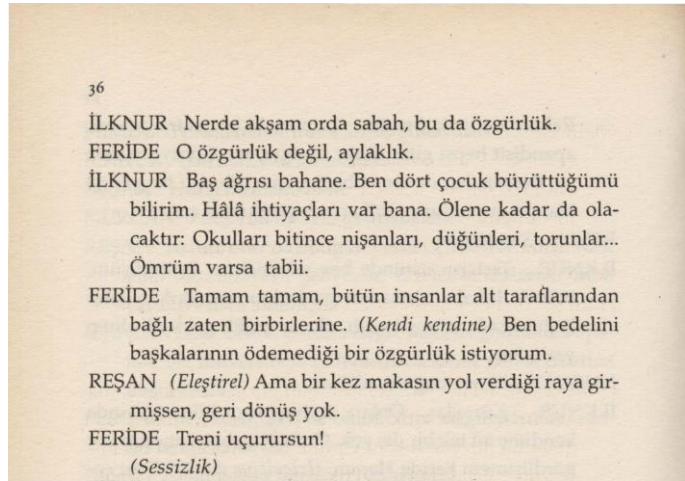
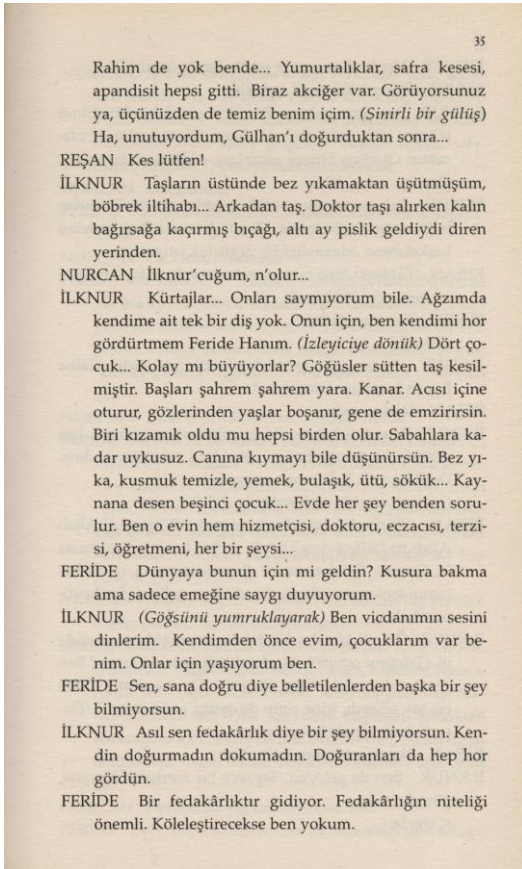
Tabii, kendi adıma itiraf etmeliyim ki, öncelikle tanıtım yazısında Çağla Özbek ve Merve Elveren’in, proje için kendilerine sordukları sorulardan hareketle kendi tahayyüllerini anlattıkları bölümlerde, aklıma yeni sorular getiren o entelektüel enerjiye uyum sağlamakta epeyce zorlandım; örneğin projede de üstünde durulan ‘diğer’ fikriyle Kütüphane’nin arşivindeki ‘diğer’ klasörü arasındaki bağlantıyı kurmakta. Neyse ki zorlandığımda fikrini alabileceğim genç kuşaktan Ecem Polat vardı yanımda. Kütüphane arşivleri ve projenin, prosedür yönünden Kütüphane cephesinde geçirdiği süreci hem ondan hem de Kütüphane Genel Koordinatörü Hülya Hayatseven’den dinleyerek unuttuklarımı hatırlamaya çalıştım. Bunun üzerine metinde ‘diğer’ için kast edilenin; “Bir nehirde iki kez yıkanılmaz” özdeyişinden türetililecek, adeta “içinde hiç yıkanılmamış nehir”in el değmemişliğini

Flamanın üzerinde yer alan yazı: Birlikte ve yeniden üretim işine dair sorularımız ve kaygılarımızla ilgili olarak birbirimize nasıl destek olabiliriz?

andıran, kadınların kendilerini gizlediği küçük ayrıntılarda, anlamsız sanılan davranışlarda – ki haberleşmenin e-posta çağında mektupların hâlâ değerini koruması bundandır - anlamsız izlenimi veren tutum ve davranışlarda açığa çıkabileceği, kanısına vardım. Derinlikli bir analizi uzmanlara bırakarak diyebilirim ki; yorumda zorlanmış olabilirim; ama kendi eksikliğimizi örtmeye çalışarak yeni bir şeyi “anlamama” mazeretine, kolaycılığın sığınmayı kabul edemem. Sergiye gitmeden önce tanıtım yazılarını okurken de arama motorunda Sanat Terimleri ve Kavramları Sözlüğü’nden yararlanmıştım. Dolayısıyla izlenimlerimin zihinsel kavrayış düzeyime bağlı olarak sınırlı kaldığını söyleyebilirim.

Sırada ‘Hem Zemin Hem Zaman’ın “Çamur, Tuğla, İp” video görüntüsü vardı. Bilgisayarla birlikte dijitalleşmenin, sergileme yöntemlerinde yaptığı kökten değişikliğe böylelikle bir kez daha tanık olduk. Bu arada Özge Açikkol’un yer aldığı Oda Projesi tarafından hazırlanan *Anne(X)* gazetesi ve *Anne(X) Meydan* adlı üretimleri okurken de anılarım canlandırılmıştı. Annelik, benim daha yeni yetmeyken üzerinde sıkça düşündüğüm bir kavramdı. İki çocuk annesi olduktan (“*inilmez trene bindikten*”)* sonra da düşünmeden edemiyordum. En çok gücüne giden de anneliği yüceltirken kadını aşağılayan söylemlerdi. Bu öyle içime işlemiş ki, kitaplarıma bile yansıdığını neden sonra fark ettim. Soruyorum: Kadınların asli işlevi doğurganlık mıdır? *Anne(X)*’in Temmuz 2022 sayısındaki TÜİK verilerinde de gördük; çocuk doğurmaya kendisi karar veren kadınların sayısında artış var. Demek ki kadınların / insanların daha güzel bir yaşam ve sanat arayışı bitmiyor; bu arayış sayesinde giderek yeni yaşam biçimleri doğuyor. (Resimdeki diyaloglar, 1992’de, Ankara Devlet Tiyatrosu Küçük Sahne’de prömiyerini yapan *Kız Doğdu* adlı oyunuma ait.)

Özetle, çağdaş topluma özgü kültürel etkinliklerden kendimizi neden yoksun bırakalım? Zihin dünyamızdaki sınırlamaları aşmamız için hazır fırsat ayağımıza kadar gelmişken... Değişim kaçınılmaz, diyoruz. Gördüklerimizin, işittiklerimizin, öğrendiklerimizin kendi yaşamlarımıza yansımalarından, sorunlarımızla başa çıkma yetisi kazanmıyor muyuz? Ancak, etkinliklerden alınacak estetiksel ve düşünsel hazzı artırmak için çaba harcamak gerekiyor. Resim, sinema, dizi, konser, her hangi bir etkinliği kuşkulu, eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmek için bile çaba harcamak şart. Kültür- sanat alanına yön verecek olan birikimli, donanımlı izler kitle olmalıdır, piyasa değil! Bu gerçekleştiği takdirde, “kültür endüstrisinin”

gölgesindeki rasyonel (sağlam anlamında) temeli olmayan moda akımlar da yok olup gidecektir. Ayrıca miadını doldurduğu iddia edilen konvansiyonel yaklaşımlar da yenilenmiş olarak kültür – sanat alanında varlıklarını sürdürebileceklerdir.

Son olarak, teşekkürler Füsun Ertuğ! Otuz iki yıldır İBB'nin ve gönüllülerin desteğiyle hizmet veren Kütüphane'nin çeşitli belgelerinin çağdaş bir anlayışla sergilenmesinde tüm emeği geçenlerin ellerine sağlık!

Vakıf Genel Kurul Üyesi
Tülin Tankut

*Amerikalı şair yazar Sylvia Plath'ın (1932 – 963) “Metaforlar” çevirisinden :

dokuz hecelik bir bilmeceyim,
bir fil, hantal bir evim,
iki filiz üstünde gezmeye çıkmış kavun,
ey kızıl meyve, fildişi, cins kereste.
bu somun mayadan kabarıp büyümüş.
bu dolgun çantada yeni basılmış para.
ben bir amacım, bir sahne, buzağıda inek.
bir kese kağıdında yeşil elma yemişim
inilmez trene binmişim.

(Ne yazık ki şiirin çevirmenini bulamadım.)

Şiiri yorumlamak için isteyene ipucu: pregnancy- hamilelik
(Ben yorumlarken zorlanmıştım da.)